

Asia: VN/21641/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset huomiot esitysluonnoksesta

Lähtökohtaisesti uudistukset ovat kannatettavia. Jotta Suomen korkeakoulut ovat houkuttelevia myös maksujen laajemman käyttöönoton jälkeen, on panostettava paitsi itse opetukseen, myös hakuprosessien selkeyteen ja mm. maksuaikatauluihin opintojen alkaessa. Hakemusten käsittelymaksu ja tilauskoulutukseen osallistuvan oikeuksien ja velvollisuuksien määrittelyvaatimus tilauskoulutuksessa ovat edistyksiä nykyiseen lainsäädäntöön nähden.

Lausunnonantajan näkemykset koskien hakemuksen käsittelymaksun palauttamista

Kannatamme hakemuksen käsittelymaksun palauttamista. Uskomme, että maksu vähentää harkitsemattomia hakemuksia, mikä vähentää korkeakoulujen turhaa työtä hakemusmäärien edelleen kasvaessa. Hakemusmaksu toivottavasti nostaa hakijan halua panostaa hakemukseensa, jolloin myös itse hakuprosessi nopeutuu.

On oleellista arvioida ja määritellä hakijamaksun ajallinen rajaus ja linjaus, kuinka moneen korkeakouluun tai hakukohteeseen samalla maksulla voi hakea. Yleistyvässä jatkuvassa haussa hakukäytännöt ovat hyvin erilaiset kuin yhteishaussa, eikä hakijamaksu saa muodostua tässä esteeksi. Valmistelussa alustavasti esitetty 100 euron hakijamaksu lukukautta kohden on varmasti riittävä harkitsemattomien hakemusten vähentämiseen, eikä hakijamaksu voi olla ainakaan tätä korkeampi. On huomattava, että jo valmistelussa esitetty 100 euron lukukausikohtainen hakijamaksu on varsin korkea verrattuna esimerkiksi Iso-Britanniassa käytössä olevaan vastaavaan maksuun. Lisäksi hakijamaksulla tulee kyseisen lukukauden aikana pystyä hakemaan laajaan mutta rajattuun määrään hakukohteita eri korkeakouluissa riippumatta siitä, onko kyse yhteishausta vai erillishausta kuten jatkuvasta hausta.

On tärkeää, että hakemusmaksujen kerääminen tai niihin liittyvä neuvonta ja tuki hoidetaan Opetushallituksessa keskitetysti siten, että se ei lisää korkeakoulujen valintaprosesseihin liittyvää työmäärää. Hakemusmaksutuotot tulee mielestämme käyttää Opintopolun palvelukokonaisuuden korkeakoulujen valintaprosesseja tukevien toiminnallisten puutteiden parantamiseen.

Hakemuksen käsittelymaksusta annettavalla asetuksella on kiire. Haut useisiin syksyllä 2025 alkaviin koulutuksiin alkavat jo syystalvella 2024, ja hakijatiedotus ja -markkinointi kesällä 2024. Tällöin tarvitaan tieto hakijamaksulinjauksista sekä varmuus, että OPH:lla on valmius teknisesti kerätä maksut.

Lausunnonantajan näkemykset tilauskoulutuksen muutoksista

Kannatamme tilauskoulutusta koskevien säännösten täsmentämistä siten, että korkeakoulu huolehtii siitä, että sopimuksissa määritellään tilauskoulutukseen osallistuvan oikeuden ja velvollisuudet. Tämä parantaa opiskelijan oikeusturvaa ja varmistaa myös niistä tiedottamista.

Lausunnonantajan näkemykset koskien lukuvuosimaksujen korottamista

Lukuvuosimaksujen täyskätteisyys toteutunee lain valmistelussa esitettyjen valmisteltujen periaatteiden mukaisesti ja esitys täyttää pääministeri Orpon hallitusohjelman kirjausten tavoitteet. Kansainvälinen kilpailutilanne ei tällä hetkellä mahdollista lukuvuosimaksujen tosiasiallista korottamista. Lukuvuosimaksujen korottaminen väistämättä johtaisi lukuvuosimaksullisten opiskelijoiden määrän laskuun kuten esimerkit muista maista selkeästi osoittavat.

Pidämme erittäin tärkeänä, että yliopistot voivat yhdessä itse määrittää kokonaiskustannusten laskemisen periaatteet autonomiansa puitteissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön tehtävänä on hallituksen esityksessä kuvatulla tavalla tämän prosessin seuranta ja seurantamekanismien ohjeistaminen.

Huojennusten ja apurahojen myöntöprosessit kannattaa pitää hallinnollisesti niin yksinkertaisina kuin mahdollista ja jättää yliopistojen tarkemmin määriteltäväksi lain säätämässä puitteissa. On syytä huomata, että lähtökohtaisesti lakiesitys asettaa yliopistot eriarvoiseen asemaan mahdollistamalla esimerkiksi yliopistojen ulkopuolisten yliopiston toimintaan liittyvien rahastojen varojen käyttämisen apurahojen maksamiseen, vaikka lähtökohtaisesti lukuvuosimaksujen tulisi kattaa koulutuksesta aiheutuvat kustannukset. Sääntelyn tulisikin mahdollistaa kaikkien yliopistojen pitkäjänteinen ja tasa-arvoinen kehitystyö mahdollistamalla tarvittaessa yliopiston nykyisten lahjoituksiin pohjautuvien varojen käyttämisen strategisesti merkittävien kehitysaskelien ottamiseen esimerkiksi kansainvälisten koulutusohjelmien kehittämisessä. Ei ole perusteltua edellyttää, että yliopiston käyttöön jäävät maksut vuositasolla kattavat koulutuksen järjestämisestä aiheutuvat kustannukset vaan tarkastelujakson tulee olla huomattavasti pidempi, vähintään yliopistojen ja opetus- ja kulttuuriministeriön sopimuskauden pituinen.

Lakiesityksessä mainittu mahdollinen Suomi-stipendejä korvaava valtakunnallinen apurahajärjestelmä jää myöhemmin päätettäväksi. Mikäli valtakunnallinen apurahajärjestelmä perustetaan, sen tulee soveltua kaikkiin yliopistoihin tasavertaisesti ja apurahajärjestelmä rahoitus tulee tulla muualta kuin korkeakoulujen nykyisestä rahoituksesta. Valtakunnallinen järjestelmä ei myöskään voi olla ainoa järjestelmä, vaan korkeakouluilla tulee olla mahdollisuus myöntää myös muita apurahoja oman harkintansa mukaan voimassa olevan lainsäädännön puitteissa.

Lainsäädännön valmistelussa oleva ulottuvuus, jota ei riittävästi ole otettu huomioon, on eurooppalaisten yliopistojen kehitystyön tuloksena syntyneet ja syntyvät yhteistutkinto-ohjelmat. Yhteistyötä tulee voida tehdä riittävän sujuvasti ja tehokkaasti, vaikka lukuvuosimaksukäytännöt poikkeavat eri maissa. Suomalaisten korkeakoulujen tulee voida toimia yhteistyössä yhdenvertaisilla edellytyksillä eurooppalaisten kumppaniensa kanssa.

Lausunnonantajan näkemykset lukuvuosimaksujen kiertämisen ehkäisemistä koskevasta muutoksesta

Työperustaisen oleskeluluvan perusteella lukuvuosimaksuvelvollisuuden muuttamisen hakeminen ei ymmärtääksemme ole ollut toistaiseksi suuri ongelma yliopistokentällä. Mikäli lukuvuosimaksut nousevat, on ymmärrettävää, että tilanne voi muuttua. Mikäli kuitenkin opiskelija työskentelee samanaikaisesti Suomessa, olisi perusteltua, että opiskeluoikeus lukuvuosimaksujen näkökulmasta olisi sama kuin EU-/ETA -maan kansalaisuuden perusteella. Kannatamme tilapäistä suojelua saavien vapauttamista lukuvuosimaksuista.

Lausunnonantajan näkemykset tiedonsaantioikeuden lisäämisestä

Kannatamme tiedonsaantioikeuden lisäämistä yliopistolakiin, jotta yliopisto voi toteuttaa lakisäätteistä velvollisuuttaan. Tiedonsaannin oleskelulupahakemusten vireilläolo- ja päätöstietoihin tulee olla eri viranomaisten välillä niin sujuvaa ja automatisoitua kuin mahdollista lukuvuosimaksuihin ja oleskelulupaprosesseihin liittyen eri viranomaisten näkökulmasta. Tietojen hyödyntämisen automatisointi ja katseluyhteyden avaaminen ovat tervetulleita uudistuksia, jotka toivottavasti voidaan toteuttaa valtakunnallisesti pian.

Leskinen Samu
Vaasan yliopisto